

Χρώμα και φως συνδέονται άρρηκτα στη βυζαντινή ζωγραφική (Μαρία Καζαμία-Τσέρνου (†), Αν. Καθηγήτρια Βυζαντινής Αρχαιολογίας, Τμ. Θεολογίας ΑΠΘ)

/ [Πεμπτούσία](#)



[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bit.ly/2fQ8eKB>]

Το χρώμα και το φως είναι αλληλένδετα στη βυζαντινή ζωγραφική διότι το ένα αναδεικνύει το άλλο. Ο τρόπος με τον οποίο ο ζωγράφος θα αξιοποιήσει τον τόνο ή την πυκνότητα του χρώματος τοποθετώντας το ένα δίπλα στο άλλο έτσι ώστε να σβήνει το ένα εκεί που αρχίζει το άλλο και το πέρασμα από το σκοτεινό στο φωτεινό να μην έχει ορατό σημείο τομής, αναδεικνύει την πηγή φωτισμού του προσώπου, του ενδύματος ή του αντικειμένου. Οι χρυσοκοντιλιές με τις αιχμηρές ακτινωτές απολήξεις τους διάχυτες προβάλλουν μέσα από τις πτυχές των ενδυμάτων που δείχνουν να αστραποβολούν το άκτιστο φως.



Εικ.8: Φορητή εικόνα Μονή Σινά, Η ουρανοδρόμος κλίμακα, τέλη 12ου αι.

Η κλιμακωτή αυτή μετάβαση από το σκοτεινό στο φωτεινό, από τον θερμό προπλασμό στα ψυχρά φωτίσματα δίνει την αίσθηση ότι υπάρχει μία εσωτερική πηγή φωτισμού. Το φως αιχμαλωτίζεται θαρρείς ανάμεσα στις πινελιές που αργά, σταθερά, μέσα από την κλίμακα των χρωμάτων το ιχνηλατούν. Και θυμίζει αυτή η σταδιακή μετάβαση από τη σκιά προς το φως την επίπονη ανάβαση των πιστών στην κλίμακα των αρετών όπως αυτή απεικονίζεται στη γνωστή φορητή σιναϊτική εικόνα [εικ. 8]. Με την ευκαιρία της προβολής αυτής της εικόνας παρατηρούμε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδονται οι δαίμονες σε τόσο μικρή κλίμακα διότι

αρνούνται το φως, ζουν στο σκότος και συνεπώς συρρικνώνονται αφού το φως είναι που ζωογονεί και θρέφει.



Εικ.9: Θεολογικά έργα Ιωάννη ΣΤ΄Καντακουζηνού, Cod.Paris gr. 1242, f.92v, μέσα 14ου αι.

Είναι λοιπόν αδιαμφισβήτητη η σχέση ανάμεσα στο χρώμα και στο φως διότι τα

χρώματα αναδεικνύουν το φως και το αντίστροφο. Ο βυζαντινός ζωγράφος χτίζει με το χρώμα και το φως. Χτίζει μορφές και πράγματα που αποτελούν δείκτες μιας άλλης πραγματικότητας πέραν του κόσμου τούτου. Το χρυσό και το γαλάζιο του κοβαλτίου είναι τα χρώματα που παραπέμπουν στη θεϊκή δόξα. Ο χρυσός, το πιο καθαρό και πολύτιμο μέταλλο, δεν θα μπορούσε παρά να εκφράζει τη θεία δόξα, το θείο φως. Γι αυτό και τα φωτοστέφανα, η πιο χαρακτηριστική έκφανση του φωτός στη βυζαντινή ζωγραφική, είναι πάντοτε χρυσά. Αυτό που φωτίζει είναι η αγιοσύνη και γι' αυτό τον λόγο τα φωτοστέφανα αποκαλούνται φεγγία αγιοσύνης. Το γαλάζιο έχει και αυτό ως σημείο αναφοράς το θεϊκό φως και γι' αυτό θα το δούμε να κυριαρχεί στο ουράνιο τόξο ή στη Δόξα της Μεταμόρφωσης σε μία εξαίρετη μικρογραφία από το χειρόγραφο με τα θεολογικά έργα του Ιωάννη Καντακουζηνού των μέσων του 14ου αιώνα [εικ. 9] όπου άνθρωποι και φύση τυλίγονται στο άκτιστο υπερκόσμιο θαβώρειο φως όπως το έχει αποδώσει ο ευφυής μικρογράφος με όλες τις τονικές διαβαθμίσεις του γαλάζιου, του αργυρού και του γκρίζου.



Ο επιδέξιος χειρισμός της χρωματικής κλίμακας δημιουργεί εκθαμβωτικό φως στη σκηνή της Γέννησης στην Περίβλεπτο του Μυστρά. Στην εις Άδου κάθοδο στο Πρωτάτο τα λευκά ενδύματα είναι από μόνα τους φως. «Νῦν τὰ πάντα πεπλήρωται φωτός» και αυτό το φως αντιφεγγίζει στα βουνά. Η συμπαράθεση ή η αντιπαράθεση χρωμάτων ή χρωματικών τόνων του ίδιου χρώματος παίζουν με το φως. Στην Παναγία την Αρακιώτισσα στα Λαγουδερά ο Χριστός, μέσα από την αντιπαραβολή θερμού και ψυχρού, το βασιλικό κόκκινο του κάμπου και το γαλάζιο του ουρανού με το καθαρό του πρόσωπο ακτινοβολεί και φωτίζει όλο τον κόσμο από το κλειδί του θόλου. Στον ίδιο ναό, με τις εξαιρετες τοιχογραφίες, ο Χριστός, ολόσωμος, ευθυτενής ως λαμπάδα, τυλιγμένος σε χρώματα όπως το κόκκινο της βασιλικής του ιδιότητας αλλά και του αίματος της θυσίας του, δηλώνει μέσα από το ανοικτό του ευαγγέλιο ότι είναι το φως, το φως του κόσμου που διαχέεται παντού κατά το «φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσιν» [Εικ.10].

(συνεχίζεται)